

²⁴ Топ 100 латифундистів України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://latifundist.com/rating/top100#147>

²⁵ Лупенко Ю. О. Агрохолдинги в Україні та посилення соціальної спрямованості їх діяльності / Ю. О. Лупенко, М. Ф. Кропивко // Економіка АПК. – 2013. – № 7. – С. 5–21. – С. 7–8.

²⁶ Карпенко О. На чільному місці людина / О. Карпенко // Сільські вісті. – 2012. – 26 квітня.

²⁷ Кузняк Б. Я. Вказана праця.

²⁸ Лупенко Ю. О. Вказана праця.

²⁹ Агрохолдинги України // Канадсько-Український зерновий проект : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cugp.com.ua/links/21.html>

³⁰ Дем'яненко С. І. Агрохолдинги в Україні: добре чи погано?: Серія консультативних робіт / С. І. Дем'яненко. – К.: Німецько-Український Аграрний Діалог; Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, 2008. – С. 8–10.

Резюме

Дударенко В. В. Агрохолдинги у механізмі правового забезпечення продовольчої безпеки України.

У статті на підставі нормативного та доктринального підходів розкрито сутність правової категорії «продовольча безпека», а також роль агрохолдингів у структурі забезпечення продовольчої безпеки України як особливих суб'єктів аграрних правовідносин.

Ключові слова: аграрний холдинг, продовольча безпека, аграрні правовідносини, аграрне право, суб'єкти аграрного права, сільськогосподарські товаровиробники.

Резюме

Дударенко В. В. Агрохолдинги в механизме правового обеспечения продовольственной безопасности Украины.

В статье на основании нормативного и доктринального подходов раскрыта сущность правовой категории «продовольственная безопасность», а также роль агрохолдингов в структуре обеспечения продовольственной безопасности Украины как особенных субъектов аграрных правоотношений.

Ключевые слова: аграрный холдинг, продовольственная безопасность, аграрные правоотношения, аграрное право, субъекты аграрного права, сельскохозяйственные товаропроизводители.

Summary

Dudarenko V. The agricultural holdings in the mechanism of legal provision of food safety of Ukraine.

In the article on the basis of normative and doctrinal approaches the essence of the legal category «food safety» is revealed, as well as the role of agricultural holdings in the structure of food security of Ukraine as special subjects of agricultural legal relations.

Key words: agricultural holding, food safety, agrarian legal relations, agrarian law, subjects of agrarian law, agricultural commodity producers.

УДК 349.42

В. О. МЕЛЬНИК

Вікторія Олександрівна Мельник, асистент кафедри Національного університету біоресурсів і природокористування України

ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

Питання органічного виробництва регулюється нормативними актами про сільськогосподарське виробництво, зокрема щодо продовольчого забезпечення, виробництва та збуту сільськогосподарської продукції, а також охорони навколишнього природного середовища, земельних, лісових і водних ресурсів. У цілому проблема екологізації сільськогосподарського виробництва є актуальною для всіх розвинутих держав. Оформлена в концепцію органічного виробництва, вона втілює ідею здорового способу життя та здорового харчування. Тематику науково-практичних досліджень у цій сфері визначають практичні проблеми, зумовлені станом агропромислового виробництва та завданнями, що ним розв'язується. Тому метою цієї статті є визначення поняття органічного виробництва та аналіз стану розвитку законодавства про органічне виробництво в Україні.

У досліджуваній сфері суспільних відносин відбувається взаємодія екологічного та аграрного законодавства. Зокрема, Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року (про ОРГАНІК), затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1158 (далі – Програма розвитку села до 2015 року)¹, передбачила низку заходів щодо формування *агроекологічного іміджу України*. А ст. 5 Закону України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» від 3 вересня 2013 р. № 425-VII² визначає відповідні основні напрями державної політики у сфері роз-

вितку органічного виробництва. Як слушно зазначено в юридичній літературі³, розвиток органічного сільськогосподарського виробництва – один із способів реалізації стратегії сталого розвитку у сільському господарстві.

Правове регулювання органічного виробництва сільськогосподарської продукції є комплексним та спрямоване насамперед на організацію виробничого процесу з метою отримання особливого виду сільськогосподарської продукції. З огляду на специфічність правової природи органічного виробництва правове забезпечення органічного виробництва сільськогосподарської продукції є підгалуззю аграрного права. На підтвердження цієї точки зору можна згадати слова О. Л. Мініної щодо продовольчої безпеки, яка також є головним чинником в органічному виробництві: «Основною галуззю законодавства, безпосередньо пов'язаною із забезпеченням продовольчої безпеки, все ж є аграрне законодавство, оскільки саме сільське господарство забезпечує державу продовольством, отже, від рівня його розвитку залежить стан продовольчої безпеки»⁴. При цьому, враховуючи зміни в аграрному виробництві та економіці, слід підкреслити важливість спільного і паралельного вивчення аграрно-екологічних проблем.

Правове регулювання органічного виробництва в Україні охоплює питання, пов'язані зі здоров'ям та безпекою людей, охороною прав споживачів та охороною навколишнього середовища. Одним із основних завдань органічного фермерства є виробництво екологічно чистої продукції. З огляду на зміст понять «екологічне сільськогосподарське виробництво» та «органічне виробництво» можна зробити висновок про їх тождність.

В юридичній наці *екологічне сільське господарство* розглядається, як організація виробництва екологічно чистої сільськогосподарської продукції з використанням переважно натуральних, природних технологій вирощування рослин та тварин⁵. Деякі вчені розуміють екологічне сільське господарство як сільськогосподарське виробництво, здійснюване за певних умов. Так, під екологічним сільським господарством пропонується розуміти виробництво сільськогосподарської продукції зі значним скороченням, а інколи і з повною відмовою від використання промислових мінеральних добрив та хімічних засобів захисту рослин при максимальному використанні біологічних факторів підвищення родючості, що не мають негативного впливу на природу, з максимальним залученням внутрішніх ресурсів⁶.

У цілому екологічне сільськогосподарське виробництво охоплює весь безперервний технологічний цикл від виробництва до реалізації продукції. Правовому регулюванню підлягають суспільні відносини та відповідальність кожного, хто залучений до цього виду сільськогосподарського виробництва і охоплює весь технологічний цикл – виробництво, транспортування, переробку, зберігання та розподіл продукції. З огляду на такі основні положення сільськогосподарського виробництва у ст. 4 Закону України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» були визначені принципи органічного виробництва, зберігання, перевезення та реалізації органічної продукції (сировини), які спрямовані на екологізацію сільськогосподарського виробництва в Україні.

Наприклад, у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» *виробництво органічної продукції (сировини)* визначається як: виробнича діяльність фізичних або юридичних осіб (у тому числі з вирощування та переробки), де під час такого виробництва виключається застосування хімічних добрив, пестицидів, генетично модифікованих організмів (ГМО), консервантів тощо, та на всіх етапах виробництва (вирощування, переробки) застосовуються методи, принципи та правила, визначені цим Законом для отримання натуральної (екологічно чистої) продукції, а також збереження та відновлення природних ресурсів. Законодавство Європейського Союзу також акцентує увагу на важливому соціальному значенні органічного сільськогосподарського виробництва, зокрема відповідно до постанови Ради (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 р. стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів, та скасування постанови (ЄЕС) № 2092/91⁷ органічне виробництво – це цілісна система господарювання та виробництва харчових продуктів, яка поєднує в собі найкращі практики з огляду на збереження довкілля, рівень біологічного розмаїття, збереження природних ресурсів, застосування високих стандартів належного утримання (добробуту) тварин та метод виробництва, який відповідає певним вимогам до продуктів, виготовлених з використанням речовин та процесів природного походження.

У Законі України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» *органічна продукція* визначена як продукція, отримана в результаті сертифікованого виробництва відповідно до вимог вищезазначеного Закону. При цьому цей Закон не надає визначення поняття сертифікованого виробництва.

Екологічно чиста продукція має відповідати встановленим вимогам щодо безпеки, тобто терміном «екологічний продукт» маркуються продукти, вироблені з натуральної виробничої сировини. Продукція, вироблена з дотриманням цих вимог та стандартів, є екологічно безпечною щодо її безпеки для споживача з мінімальним забрудненням довкілля і максимальним забезпеченням раціонального природокористування. З метою виділення певних екологічних релевантних якостей продуктів були розроблені екологічні позначення для такої продукції (екознаки). Чинне законодавство України встановило свою систему екомаркування. Вживання слів «екологічний» та «біологічний» стали вважатися такими, що вводять в оману споживача, а їх застосування забороняється на українському ринку сільськогосподарської продукції ч. 7–8 ст. 29 Закону України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини».

На жаль, слід констатувати недостатньо чітке розуміння, що являє собою екологічно чиста продукція, поняття якої неможливо охопити єдиним поняттям та загальними підходами щодо всіх видів продукції, яка

випускається у сільському господарстві. Так, в юридичній літературі розмежують поняття «*безпечна продукція*» і «*екологічно чиста продукція*»: «Безпечна продукція повинна відповідати встановленим екологічним вимогам та показникам, що закріплені у медико-біологічних нормативах, стандартах, технічних умовах, та не являють небезпеку для життя та здоров'я людей. У такій продукції токсичні речовини можуть міститися у гранично допустимих для людини концентраціях. Екологічно чистою є продукція, що відповідає вимогам закону, тобто володіє живильною цінністю, зміцнює здоров'я та разом із тим не надає канцерогенного, мутагенного чи іншого несприятливого впливу на організм людини в результаті її споживання. Правовий статус екологічно чистої продукції визначається відповідними санітарними та ветеринарними нормами, іншими вимогами безпеки, що встановлюються державними стандартами, технічними умовами, та іншими нормативними актами та правилами»⁸. Коли говорять про екологічно чисті продукти, мають на увазі в основному продукти харчування. Органічна продукція є особливим видом сільськогосподарської продукції. Як зазначає С. І. Марченко, у чинному законодавстві закріплено особливий правовий режим сільськогосподарської продукції як такої, що «виконує функцію забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я» та є «товаром, що має вагомe значення в життєдіяльності в Україні»⁹.

У ст. 1 Закону України «Про безпечність та якість харчових продуктів» визначено, що безпечний харчовий продукт це – харчовий продукт, який не створює шкідливого впливу на здоров'я людини безпосередньо чи опосередковано за умов його виробництва та обігу з дотриманням вимог санітарних заходів та споживання (використання) за призначенням¹⁰. Таким чином, безпечність тут пов'язується зі здоров'ям людини, а вплив сільськогосподарського виробництва на стан навколишнього середовища залишається поза увагою законодавця.

Стандарти органічного виробництва сільськогосподарської продукції є не просто стандартами органічного виробництва, а стандартами у сфері захисту прав людини на харчування та гідний рівень життя. При цьому слід зазначити, що зростаючий попит на органічну продукцію становить певну загрозу для фармацевтичної та хімічної індустрії. Адже зі зниженням попиту на пестициди, ветеринарні ліки та генетично модифіковані продукти буде знижуватися прибуток компаній з фармацевтичної та хімічної індустрії. Цілком логічно, що представники цих галузей економіки чинитимуть перешкоди для розвитку органічного фермерства в Україні.

Органічне виробництво сільськогосподарської продукції є також інструментом стратегічного управління ринком, спрямованим на розвиток конкурентоспроможного екологічного сільського господарства. У зв'язку з цим необхідно застосовувати комплексний підхід до аграрної реформи в частині розвитку органічного виробництва в Україні.

З огляду на викладене вище можна зробити висновок, що екологічне сільське господарство слід розглядати як виробничий процес, що забезпечує вирощування екологічно чистої продукції рослинного та тваринного походження. Чинне законодавство України в цілому врегульовує питання щодо органічного виробництва, але окремі аспекти залишилися поза увагою законодавця (наприклад, відсутнє визначення поняття сертифікованого виробництва, у Законі України «Про безпечність та якість харчових продуктів» ігнорується вплив сільськогосподарського виробництва на стан довкілля) та не повною мірою враховано особливості даного виробництва. Так, однією з особливостей сільськогосподарського виробництва органічної продукції є те, що вимоги щодо її виробництва не застосовуються та й не можуть застосовуватися у великих масштабах. Додатково слід звернути увагу на переваги органічного виробництва, які повинні бути стимулом для розвитку вітчизняного законодавства, а саме: те, що таке виробництво сприяє збереженню традиційного способу життя сільського населення, природних історичних ландшафтів та навколишнього природного середовища. Тобто, метод органічного виробництва відіграє подвійну соціальну роль: з одного боку, забезпечує специфічний ринок, який відповідає потребам споживача у органічній продукції, а з другого, – забезпечує загальне благо, сприяючи захисту довкілля, належному утриманню тварин, а також розвитку сільської місцевості¹¹.

¹ Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року про ОРГАНІК, затверджена постановою Кабінету Міністрів України № 1158 від 19 вересня 2007 року // Офіційний вісник України. – 2007. – № 73. – С. 7. – Ст. 2715, код акту 41044/2007. – (Зі змін.).

² Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини: Закон України від 3 вересня 2013 р. № 425-VII // Урядовий кур'єр. – 2013. – № 190. – (Зі змін.).

³ Марченко С. І. Правові питання державної підтримки органічного сільськогосподарського виробництва / С. І. Марченко // Правові засади ведення органічного землеробства: зб. матеріалів міжнародної наук.-практ. конференції (29–30 вересня 2017 р.) / за ред. М. В. Шульги. – Х. : Доміно, 2017. – 246 с. – С. 164.

⁴ Минина Е. Л. Правовое обеспечение продовольственной безопасности / Е. Л. Минина // Правовое обеспечение развития сельского хозяйства в России / отв. ред. С. А. Боголюбов. – М., Юрист, 2005. – С. 49–50.

⁵ Минина Е. Л. «Экологическое сельское хозяйство»: проблемы становления и правового регулирования / Е. Л. Минина // Международно-правовое и национальное регулирование экологической сферы общества: сб. статей / сост. Ю. С. Шемшученко, С. А. Боголюбов. – М.: Институт законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве РФ, 2011. – С. 231.

⁶ Прокудина Н. В. Экологическое сельское хозяйство в Европейском Союзе: правовой аспект / Н. В. Прокудина ; Международный фонд Культуры Мира, Ком. Совета Федерации Федер. Собр. Рос. Федерации по аграр.-производств. политике и рыбохоз. комплексу. – М., 2010. – 52 с. – С. 12.

⁷ Постанова Ради (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 року стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів, та скасування Постанови (ЄС) № 2092/91 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://organicstandard.com.ua/files/standards/ua/ec/EU%20Reg_834_2007%20Organic%20Production_UA.pdf

⁸ Ярандайкин Р. С. Организационно-правовые проблемы производства и реализации экологически чистой сельскохозяйственной продукции: дисс. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.06 / Р. С. Ярандайкин. – М.: Московская государственная юридическая академия, 1999. – 349 с. – С. 15.

⁹ Марченко С. І. Організаційно-правові питання товарного сільськогосподарського виробництва в Україні : моногр. / С. І. Марченко. – К. : ВГЛ «Обрії», 2010. – 200 с. – С. 82.

¹⁰ Про безпечність та якість харчових продуктів : Закон України від 23.12.1997 р. № 771/97-ВР // Урядовий кур'єр. – 1998. – 24 січня. – (Зі змін.).

¹¹ Постанова Ради (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 року стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів, та скасування Постанови (ЄС) № 2092/91 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://organicstandard.com.ua/files/standards/ua/ec/EU%20Reg_834_2007%20Organic%20Production_UA.pdf

Резюме

Мельник В. О. Органічне виробництво сільськогосподарської продукції в Україні.

Стаття присвячена дослідженню питання правового регулювання органічного виробництва сільськогосподарської продукції в Україні. Автор аналізує положення чинного законодавства України щодо визначення поняття органічного виробництва та складових даного процесу з урахуванням теоретичних положень науки аграрного право. У результаті було виявлено та викладено особливості правового регулювання органічного виробництва сільськогосподарської продукції та тенденції розвитку суспільних відносин в даній сфері.

Ключові слова: сільськогосподарська продукція, сільськогосподарське виробництво, органічне виробництво, продовольча безпека, екологічна безпека.

Резюме

Мельник В. А. Органическое производство сельскохозяйственной продукции в Украине.

Статья посвящена исследованию вопроса правового регулирования органического производства сельскохозяйственной продукции в Украине. Автор анализирует положения действующего законодательства Украины относительно определения понятия органического производства и составляющих данного процесса с учетом теоретических положений науки аграрного право. В результате были обнаружены и изложены особенности правового регулирования органического производства сельскохозяйственной продукции и тенденции развития общественных отношений в данной сфере.

Ключевые слова: сельскохозяйственная продукция, сельскохозяйственное производство, органическое производство, продовольственная безопасность, экологическая безопасность.

Summary

Melnyk V. Organic production of agricultural products in Ukraine.

Issues about legal regulation of organic farming in Ukraine are investigated in the article. The author analyzes provisions of Ukrainian legislation about organic farming, and its components taking into account theoretical provisions of agricultural law science. As a result, the peculiarities of legal regulation of organic farming and the tendencies of public relations' development are revealed and represented in the given case.

Key words: agricultural products, agricultural production, organic farming, food safety, environmental safety.